

La mirada de Ulises: Angelopoulos i l'etern viatge

Jordi Graset

L'acollida extraordinària –atesa la dificultat del cinema d'Angelopoulos– que ha tingut a Barcelona LA MIRADA DE ULISES, que esperem veure ben aviat a la nostra ciutat, convida a ampliar l'apropament crític dedicat a aquest autor en el núm. 99 de "Quadern". El públic de la nostra ciutat –fins ara ben poc– interessat per l'obra del cineasta grec haurà tingut l'oportunitat, de la mà de Cine Club Sabadell, de poder visionar quatre dels deu llargmetratges que integren la seva curta però fructífera filmografia després de quasi trenta anys fent de director. I val a dir que això haurà estat un fet força excepcional al nostre país.

El fil conductor de LA MIRADA DE ULISES, com la majoria dels films d'Angelopoulos, és el viatge. Un viatge a l'interior del personatge protagonista que és, alhora, un recorregut físic, un viatge al passat i un camí d'interrogació del cineasta sobre la seva obra. El cinema d'Angelopoulos està farcit de referències, tipus i situacions que s'alimenten i s'enriqueixen d'un film a l'altre, per això és molt difícil parlar d'un film sense "viatjar" per la resta de l'obra. l'antecedent més evident, amb clares connotacions també, amb l'Odissea, és EL VIAJE A CYTHERA, però hi són igualment presents PAISAJE EN LA NIEBLA i LE PAS SUSPANDU DE LA CIGOGNE. Aquest film és el que es projecta al començament de LA MIRADA DE ULISES enmig de la confrontació popular i que remet a la violència política que ha patat la història de Grècia al llarg d'aquest segle. Estèticament i temàticament, la seqüència retrotrau a EL VIAJE DE LOS COMEDIANTES i a LOS CAZADORES. Tot i això, el lligam entre LE PAS... i LA MIRADA... és molt més degut al personatge protagonista. El polític de LE PAS..., que s'ha volgut perdre en l'anonimat anant a raure en un indret fronterer, fora de l'espai i del temps, lloc de confrontacions racials, ètniques i religioses, on assolix l'absoluta renúncia del jo, emprèn, al final del film, un

viatge sense destí que enllaça amb aquest cineasta A. de LA MIRADA DE ULISES ala recerca de la pròpia identitat, capbussant-se en la història, en el cinema i en el paisatge humà. La identificació entre l'Anònim de LE PAS..., l'A. (l'anònim de LA MIRADA...) i l'A., d'Angelopoulos, és òbvia ja que, per al cineasta, la recerca dels seus personatges és la seva pròpia recerca. Quant a PAISAJE EN LA NIEBLA –un altre film-viatge– és significatiu el diferent desenllaç en relació a LA MIRADA DE ULISES. En tots dos, hi ha la boira i trets fora de camp. Tenint en compte que, per a Angelopoulos, el viatge ja és per si mateix un reptè ètic, la persecució d'un ideal, quelcom més fort que assolir un objectiu concret, en la majoria de casos utòpic, el desenllaç coherent de PAISAJE EN LA NIEBLA seria la mort dels nens però, segons confessava el propi cineasta, va canviar el final mogut pel sentiment dels seus propis fills envers els protagonistes de la història. Concessió o evasió impensable en un film com LA MIRADA DE ULISES, un testimoni sobre el cruent conflicte iugoeslau, on els nens moren de debò. Els fills d'Angelopoulos interpreten els nens de la ficció. Pel seu desenllaç, i per altres raons, PAISAJE EN LA NIEBLA és el film menys consistent de la darrera etapa, encara que sigui un dels més brillants.

Els Balcans són la demostració sagnant d'una història que es repeteix. Una primera confrontació bèl·lica, hi tenia lloc els anys 1912-1913 i, tot seguit, esclatava la primera gran guerra del nostre segle. Quan estem a punt de cloure'l, una pau fràgil i tutelada no acaba d'apagar el soroll en un símbol vivent i proper de la bogeria humana al final d'un segle marcat per dues grans guerres, trasbalsament de fronteres, guerres civils i odis racials, intransigències religioses, colonització econòmica i crisi de les ideologies. Aquesta desesperació de final de segle del protagonista de LE PAS..., que retrobem a LA MIRADA DE ULISES, exigeix un compromís, un cinema testimonial i una presa de

JAUME CODINA I PONT
ADMINISTRADOR DE FINQUES

Concepció, 25. 1r. - Tels. 726 03 45 - 727 33 01 - 08202 SABADELL

COMA
PASTISSERIA • BOMBONERIA • GRANJA
VIA MASSAGÜE, 45 BIS - TEL. 727 34 70

GRANJA • PASTISSERIA
PASSEIG DE LA PLAÇA MAJOR, 59 - TEL. 725 79 77
08201 SABADELL

Viatges
Codina, s.a.

Grup A Títol 412

Sant Quirze, 11 • Tel. 725 62 99 • SABADELL

consciència renovada. La recerca de la pròpia identitat per a A. passa per reviuere l'esperit dels Manakis, pioners cineastes grecs itinerants que van deixar un valuós testimoni del paisatge humà dels Balcans sense estar condicionats per consideracions de raça, nacionalitat o creença. Passa pel fet que el cineasta s'impregni de la realitat que l'envolta i s'hi dilueixi. Aleshores, pot desaparèixer el llenç, aconseguir la transparència de la pantalla i que A. pugui dir: "Quan torni, serà amb la roba d'un altre, amb la mirada d'un altre"... "Et parlaré del viatge, de l'aventura humana, de la història que mai s'acaba". Tota la posada en escena de LA MIRADA DE ULISES tendeix a la fusió, a mirar-se en la mirada de l'altre. Una alquímia que copsa i potencia la melangiosa i esperançada música de Karaindrou. Melangia, perquè A. i el seu amic poden fer seva aquella frase del Kincaid de LOS PUENTES DE MADISON: "Els vells somnis eren bons somnis, no es van convertir en realitat, però m'alegro d'haver-los tingut". Esperança, perquè, enmig de l'horror de la guerra i de la destrucció, sempre hi ha una necessitat d'amor que es manifesta, de música, de rebel·lia.

El riu, una imatge molt comú a tots els films d'Angelopoulos, sintetitza molt bé els sentiments contrastats, les coses que separen i uneixen els homes. A LA MIRADA DE ULISES, dóna lloc a una de les seqüències més carregades d'emoció: el pas de la barca que transporta l'escultura de Lenin, la imatge de la revolució disgregada i malmesa. El riu és, alhora, frontera i punt d'unió, és l'últim obstacle que hauran de salvar els nens de PAISAJE EN LA NIEBLA per arribar a Alemanya, on pensen trobar l'utòpic pare. I, en el riu fronterer de LE PAS..., té lloc una seqüència antològica, una de les més

belles de tot el cinema d'Angelopoulos: una parella celebra les seves noces separats pel riu. Restaran un a cada riba. Angelopoulos sap visualitzar, com ningú, la dicotomia del sofriment lligat a la felicitat.

La guerra que se'n mostra a LA MIRADA DE ULISES és l'absència de vida. El reporter de televisió de LE PAS... diu: "L'única cosa que sé fer és filmar l'altra gent sense importar-me els seus sentiments". Aquesta preocupació ètica que guia tota l'obra del cineasta des del seu primer llargmetratge (ANAPARASTASSI), troba la seva justa expressió en el retrat d'un Sarajevo

mutilat, els carrers buits, la gent malvivint entre la destrucció o jugant-se la vida per aconseguir aigua. Angelopoulos filma aquesta gent i revela els seus sentiments. Les bombes, els trets i els morts també hi són presents però, quan la televisió ens ha familiaritzat tant amb la violència com a espectacle, cal desvetllar la sensibilitat de l'espectador per altres camins. Poques imatges deuen resumir tan bé la guerra com la dels bojos sortint desconcertats del manicomi enmig del bombardeig. Tota la paradoxa, el grotesc i el patètic de la demència humana es troben en aquesta imatge.

LA MIRADA DE ULISES és un film nocturn i fred que ens deixa la sensació de tancar el segle havent perdut l'oportunitat de ser més tolerants, més solidaris, més humans. És un recorregut a través de la memòria històrica més de caire sentimental que de crònica política i que, per tant, està molt més en línia amb el cinema intimista de la darrera etapa del cineasta que amb el cinema polític de la primera època. A aquesta re-actualització de la memòria, respon la posada en escena genuïna d'Angelopoulos, basada en la transició temporal a l'interior del pla. Ocasionalment, suaus panoràmiques i seqüències lluminoses evoquen la mirada innocent perduda: la mirada dels films dels Manakis. El contrast entre la llum i la foscor és present des de l'obertura del film. El viatge de LA MIRADA DE ULISES, com el d'EL VIAJE A CYTHERA, com el d'Ulisses, no són sinó l'etern viatge a la recerca del sentit de l'existència.